

Grażyna MACIK-BARAŃSKA, Andrzej NIEWIADOMY

Badania katalitycznej aktywności acetonu w reakcji S_E elektrofilowego podstawienia atomu wodoru z pierścienia 1,3,5-trójhdroksybenzenu dwusiarczkiem węgla

Studies on Catalytic Activity of Acetone in S_E Reaction of Electrophilic Substitution of Hydrogen Atom of 1,3,5-trihydroxybenzene Ring by Carbon Disulphide

Исследование каталитической активности ацетона в реакции S_E электрофильного замещения атома водорода из кольца 1,3,5-тригидроксибензена сероуглеродом

Pierwsze prace nad syntezą mono- i wielopodstawnych hydroksytiokwasów aromatycznych pochodzą z 1888 roku. Przedstawione przez Blocka i Bugge [1] syntezy tiokwasów w środowisku bezwodnym z zastosowaniem $AlCl_3$ jako katalizatora oraz prace Lippmana i Fleisnera [2] skłoniły nas do badań nad wykorzystaniem w tych syntezach acetonu - katalizatora reakcji typu S_N1 i S_N2 .

Mechanizm oddziaływań nukleofilowego acetonu w reakcji podstawiania zaktywowanej obecnością zasad cząsteczki CS_2 w pierścieniu karboanionu 1,3,5-trójhdroksybenzenu określono w oparciu o badania spektrometryczne w podczerwieni.

CZĘŚĆ DOSWIADCZALNA

Aparatura: Spektrometry Specord 72 (Carl Zeise Jena) Perkin Elmer 325.

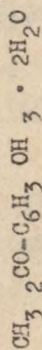
Cdczynniki: 1,3,5-trójhdroksybenzen $C_6H_3(OH)_3 \cdot 2H_2O$ cz.d.a., nujol spektralnie czysty Fluka A.G. Buchs SG, aceton cz.d.a. Reactivul (Bukareszt), dwusiarczek węgla - technicznie czysty, oczyszczony nad rtęcią zadawano 0.05 molowym roztworem $KMnO_4$, po destylacji suszono za pomocą $CaCl_2$ i ponownie destylowano.

Badania prowadzono w celu wykazania bezpośrednich oddziaływań elektronowych protonowo-akceptorowego rozpuszczalnika z grupami -OH silnie zasadowego a względnie słabo polaryzowanego rodnika 1,3,5-trójhdroksybenzenu i określenia charakteru indukowanych obecnością acetonu zmian gęstości elektronowej w atomach węgla cząsteczki CS_2 . Wykonano widma IR układu $C_6H_3(OH)_3 \cdot 2H_2O - (CH_3)_2CO$ oraz porównawczo $C_6H_3(OH)_3 \cdot 2H_2O$ w zawieszynie z CS_2 i nujolem, a także widma 0,05 molowego roztworu CS_2 w acetonie. Wyniki przedstawiono w tab. 1.

W widmie oscylacyjnym układu $C_6H_3(OH)_3 \cdot 2H_2O - (CH_3)_2CO$ zaobserwowano znaczne przesunięcia pasm drgań rozciągających ν_{sym}^{OH} od wartości 3590 i 3550 cm^{-1} dla grup niezwiązanych monomeru w rozpuszczalnikach niepolarnych do wartości 3380 cm^{-1} w kompleksie - drgania zdeformowane (tab. 1).

Stwierdzono również przesunięcia w kierunku mniejszych liczb falowych do częstości 1690 i 1670 cm^{-1} rozszczepionego dubletu pasm zaburzonych bezpośrednio drgań $\nu_{C=O}$ w stosunku do częstości standardowych [3] drgań wiązania $>C=O$ w acetonie przy 1715 cm^{-1} oraz indukowane zmiany energii drgań rozciągających

Tab. 1. Charakterystyczne częstotliwości drgań rozciągających w widmie oscylacyjnym kompleksu charge-transfer (aceton-1,3,5-tróhydroksybenzen) zarejestrowane dla układu

Rodzaj drgań rozciągających (cm^{-1})		
$\nu_s(\text{OH})$	$\nu(\text{C}=\text{O})$	$\nu(\text{C}-\text{O}-\text{C})$
Monomer	drżania zdeformowane	drżania w zaburzonej cząsteczce acetonu
1,3,5-tróhydroksybenzen - najwolne drżania	kompleks 1,3,5-tróhydroksybenzen-aceton $\nu_s(\text{OH} \leftarrow \text{O}=\text{C} \leftarrow)$ drżania zdeformowane	asym. sym.
3550 s	3380 m	1460
3590 s	1690 - 1670	1370

Oznaczenia: asym., sym., - drżania asymetryczne i symetryczne

s - pasmo silne

m - pasmo słabe

łańcucha C-C-C symetrycznych przy 1370 cm^{-1} i asymetrycznych przy 1460 cm^{-1} .

Jak wynika z widm IR roztworu CS_2 w acetonie efektem solwatacyjnych oddziaływań dipolarnego acetonu z elektrofilową cząsteczką CS_2 jest podwyższenie częstości drgań $\nu_{\text{C=O}}$ do wartości 1735 cm^{-1} oraz przesunięcia charakterystycznych pasm $\nu_{\text{sym C=S}}$ dwusiarczku węgla do wartości 2140, 2090, 1530 i 830 cm^{-1} .

WNIOSKI

Na podstawie przeprowadzonych badań można przyjąć, że obserwowany w roztworach acetonu wzrost nukleofilowości anionu aromatycznego w reakcji S_{E} jest wynikiem transferowej delokalizacji elektronów do pierścienia aromatycznego po utworzeniu stabilizowanych rezonansem (efekt mezomeryczny w grupie C=O acetonu) wiązań międzycząsteczkowych $\text{OH} \leftarrow \text{O} - \text{C}(\text{CH}_3)_2$. Efekty obserwowane w widmach układu CS_2 - aceton związane z powstawaniem wiązań przeniesienia ładunku $\text{S}_2\text{C} \leftarrow \text{O} \rightleftharpoons \text{C}(\text{CH}_3)_2$ pozwalają sądzić, że przy silnej solwatacji acetonem wyrównanie lokalnego deficytu elektronowego na atomie węgla w CS_2 powoduje obniżenie aktywności odczynnika elektrofilowego.

Otrzymane wyniki pozwalają na modyfikację powszechnie stosowanej w syntezie metody Lippmana.

Wprowadzenie do syntezy w miejsce alkoholu etylowego korzystnego również z punktu widzenia kinetyki reakcji układu rozpuszczalników aceton-woda (1+1) zapewnia jednokierunkowy przebieg reakcji przy wydajności rzędu 85-89%.

PISMIENNICTWO

1. Block H.J., Bugge J.: Prakt. Chem., 282 (1910). Patent 214888.
2. Lippman E., Fleisner F.: Monatsh 9, 305 1888 ; 10, 617 (1889).
3. Silverstein R.M., Bassler G.C.: Spektroskopowe metody identyfikacji związków organicznych, PWN Warszawa 1970 .

SUMMARY

On the basis of the IR spectra of $C_6H_3(OH)_3 \cdot 2H_2O - (CH_3)_2CO$ it was found that an increase in nucleophilicity observed in acetone solutions results from the formation of intermolecular bonds of charge transfer of the type $-OH \leftarrow \leftarrow O = C <$ stabilized by resonance (mesomeric effect in $C=O$ group of acetone).

The changes in energy of basic stretching vibrations of the symmetric bond $C=S$ observed in oscillation spectra of CS_2 solution in acetone as well as an increase in the frequency of $\nu_{C=O}$ vibrations allow to presume that a decrease in CS_2 activity is connected with an increase in electron density on electrophilic reagent carbon atoms when the formation of co-ordination forms with acetone of $S_2C \leftarrow OC(CH_3)_2$ type is over.

The results of investigations have been used for modification of Lippman's synthesis.

РЕЗЮМЕ

На основе спектров IR системы $C_6H_3(OH)_3 \cdot 2H_2O - /CH_3/_2 CO$ определено, что наблюдаемый в растворах ацетона рост нуклеофильности карбоаниона 1,3,5-тригидроксибензола возникает из образования стабилизированных резонансом /мезомерический эффект в группе $C=O$ ацетона/ междумолекулярных связей передачи заряда типа $-OH \leftarrow O = C \leftarrow$.

Изменения энергии основных растягивающих колебаний симметрической связи $C=S$, наблюдаемые в осциллирующих спектрах раствора CS_2 в ацетоне, а также повышение частоты колебаний $\nu_{C=O}$, позволяют предполагать, что понижение активности CS_2 связано с повышением электронной плотности на атомах углерода электрофильного реагента после образования координационных форм с ацетоном типа $S_2C \leftarrow OC/CH_3/2$. Результаты исследований использовано в модификации синтеза бипмана.

ANNALES UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA

Nakład 550+25 nadd., ark. wyd. 11,25, ark. druk. 14,375+3 wkł. Papier offset. kl. V,
70 g, B1. Oddano do powielenia w grudniu 1985 r., powielono w lutym 1986 r.

Cena zł 180,—

Tłoczono w Drukarni UMCS w Lublinie, zam. nr 418/85